

MUSTAQILLIK YILLARIDA MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIGA YANGICHA YONDASHUV

*Turan International University Gumanitar
Fanlar va pedagogika fakulteti Maktabgacha
ta'lim SMT-22-CU guruh 4-kurs talabasi
Tojiaxmedova Shoxsanam Abdulaxad qizi*

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida mustaqillik yillarida maktabgacha ta'lim tizimida amalga oshirilgan keng ko'lamli islohotlar va ta'lim-tarbiya jarayoniga joriy etilgan yangicha yondashuvlar yoritilgan. Maktabgacha ta'limning uzluksiz ta'lim tizimidagi o'rni, barkamol avlodni tarbiyalashdagi ahamiyati, oilaning va pedagoglarning mas'uliyati tahlil qilingan. Shuningdek, "Ilk qadam" o'quv dasturi, Prezident farmon va qarorlari hamda maktabgacha ta'limni 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi asosida belgilangan vazifalar ochib berilgan. Maqolada o'yin faoliyati asosida ta'limni tashkil etish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash va tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyasini oshirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, mustaqillik yillari, uzluksiz ta'lim tizimi, "Ilk qadam" dasturi, o'yin faoliyati, barkamol avlod, ta'lim islohotlari.

Abstract

This article highlights the large-scale reforms carried out in the preschool education system of the Republic of Uzbekistan during the years of independence and the introduction of new approaches to the educational process. The role of

preschool education in the continuous education system, its importance in educating a harmoniously developed generation, and the responsibility of families and educators are analyzed. In addition, the objectives defined by the “Ilk Qadam” curriculum, presidential decrees and resolutions, and the Concept for the Development of Preschool Education until 2030 are discussed. Special attention is paid to the organization of education through play-based activities, the application of modern pedagogical technologies, and the improvement of teachers’ professional competence.

Keywords: preschool education, years of independence, continuous education system, “Ilk Qadam” curriculum, play-based learning, harmoniously developed generation, educational reforms.

Kirish

Mustaqillik yillarida ta’lim va tarbiya tizimi davlat siyosatining asosiy ustuvor yo’nalishi darajasiga ko’tarilgani natijasida mamlakatimizda noyob, uzluksiz ta’lim tizimi barpo etilmoqda. Biz shunday sharoitda zamonaviy, teran fikrlaydigan intellektual va madaniy-estetik qadriyatlarga o’zining mukammal bilimi va tajribasi nuqtai nazaridan yondasha oladigan barkamol avlodni tarbiyalashni bosh maqsadimiz deb bilar ekanmiz, buning mas’uliyatini astoydil his qilish bizning oldimizda turgan ham murakkab, o’z o’rnida sharaflı vazifa ekanligini unitmasligimiz talab etiladi.

Bolaning xarakterini, tabiati va dunyoqarashini belgilaydigan ma’naviy mezon va qarashlar-yaxshilik, ezgulik, oliyjanoblik va mehr-oqibat, or-nomus va andisha kabi tushunchalarning poydevori oila sharoitida qaror topishi tabiiydir. Shunday ekan, biz oiladan boshlab bolalarga Vatan oldidagi burchi, ota-ona oldidagi vazifasi, odamiylik fazilatlarini o’rgatishni e’tiborga olsak, aynan shu davrda bola qalbida va ongida oiladagi va maktagacha ta’lim muassasasidagi muhit ta’sirida ma’naviyatning ilk kurtaklari namoyon bo’la boshlaydi.

Ta'limning poydevori qo'yiladigan dastlabki bo'g'ini hisoblanmish, maktabgacha ta'limda bola bolani sog'lom, har tomonlama kamol topib shakllanishi ta'minlanadi, bolada o'qishga intilish hissi uyg'onadi, uni muntazam ta'lim olishga tayyorgarlik jarayoni amalga oshiriladi.

MTT tarbiyalanuvchilarining ongida g'oyaviy bo'shliq paydo bo'lishiga yo'l qo'ymaslik, ularni Vatanga muhabbat va sadoqat ruhida tarbiyalash, Vatanimiz taraqqiyotiga hissa qo'shadigan barkamol avlodni voyaga yetkazish yo'lidagi dolzarb vazifalarni amalga oshirish, maktabgacha ta'lim muassasalarida tashkil etilayotgan ta'lim-tarbiya jarayonlarining barcha jabhalarini qamrab olishi zarur bo'lib, mazkur jarayonda o'rganilayotgan tushunchalarga nisbatan tarbiyalanuvchining qiziqishini shakllantirish va rivojlantirishda ularning faolligini oshirishni ta'minlash aynan pedagoglarning zimmamizdagi muhim vazifa hisoblanadi.

Zero, Prezidentimiz ta'kidlaganlaridek, Ta'lim O'zbekiston xalqi uchun yaratuvchanlik faoliyatini baxsh etadi.

O'sib kelayotgan yosh avlodning barcha eng yaxshi imkoniyatlari unda namoyon bo'ladi, uning qobiliyati uzluksiz rivojlanadi, kattalar tajribasidan oziqlanib voyaga yetadi. Pedagogning bilimi, mahorati qizg'in mehnati barkamol avlodni tarbiyalashga, ularda faollik, tashabbuskorlik, ijodkorlik kabi hislatlarini va ma'naviy ongini shakllantirishga qaratilgan. Aynan bugun tarbiyachi-pedagoglarning mustaqil izlanishi va o'z ustida tinimsiz ishlashi kechiktirib bo'lmaydigan talablardan biri ekanligi bizga a'yon. Har bir yosh davrining psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda bolalarga tarbiyaviy ta'sir o'tkazish natijasida o'z vaqtida o'zini anglash hissi vujudga keladi.

Bolada o'zini anglash tuyg'usi qancha erta uyg'onsa, uning barcha aqliy, ruhiy, ijtimoiy imkoniyatlarini baholash va his etish tez namoyon bo'ladi. Har qaysi davrda bola rivojlanishining o'ziga xos qulay holatidan unumli foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Bolalarning asosiy faoliyati o'yin hisoblanishini inobatga olgan holda biz ta'lim-tarbiya jarayonini albatta o'yin tarzida tashkil etmog'imiz zarur. O'yinning har qaysi turi bolalar dunyoqarashini tubdan o'zgartiradi va ularni fikrlashga chorlaydi. Ularni mashg'ulotda olgan bilimlarini real holatda o'z shaxsiy tajribasiga tayanib amaliyotda qo'llashlari uchun imkoniyat yaratadi, ularda bilish jarayonlari faoliyati tezlashuvini tartibga solish uchun xizmat qiladi.

MTTlarga borib bolalar faoliyatini kuzatish jarayonimizda tajribalarimiz shuni ko'rsatdiki, biz o'yinlarni olib borishda quyidagi talablarga rioya qilishimiz zarurligini ham unitmasligimiz zarur:

1. Tanlangan o'yinlar tarbiyalanuvchilar yosh va individual xususiyatlariga mos kelishi.
2. Har bir o'yin pedagogig-psixologik jihatdan asoslangan bo'lishi.
3. Bir xil o'yinlarni ko'p marotaba takrorlamaslik.
4. O'yinning ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi jihatlariga e'tibor qaratish.
5. O'yin jarayonida faol ishtirok etgan bolalarni rag'batlantirish.

2016-yil 29-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «2017-2021-yillarda Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida» gi qarori hamda, maktabgacha ta'lim muassasasi faoliyatini tartibga solish uchun bevosita xizmat qiluvchi 2018 yilda «Ilk qadam» o'quv dasturi va takomillashtirilgan ikkinchi nashri 2022 yilda chiqarildi.

Mazkur hujjatlar uzluksiz ta'lim tizimining ilk bo'g'inini yanada takomillashtirish va yangi bosqichga ko'tarishga, bolalarimizni sog'lom va barkamol bo'lib voyaga yetishlari uchun xizmat qiladi. Yuqorida aytib o'tilgan fikrlarimizdan ham ko'rinib turibdiki, bu faoliyat bizni o'z vazifa va maqsadlarimizga erishish uchun jiddiy yondashishga undaydi.

Zero, O'zbekiston kelajagi biz tarbiyalayotgan yosh avlodning yuksak kamoloti, aqlu zakovatiga bog'liq. Maktabgacha ta'limga doir farmon, qaror va farmoishlarni sohaga keng tadbiq etish usullari. Aytish kerakki, bu o'ta muhim va

dolzarb vazifalarni tez va sifatli bajarish Prezidentimiz Shavkat Mirziyoevning doimiy e'tiborida bo'lmoqda.

2017 yil 9 sentabr kuni qabul qilingan "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori ushbu fikrimizning amaliy ifodasidir.

Qarorda maktabgacha ta'limni boshqarishning zamonaviy mexanizmlarini joriy etish, tarbiya va o'quv jarayonini takomillashtirish, MTTlar infratuzilmasi va moddiy-texnik ta'minotini yaxshilash bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish nazarda tutilgan. Unga ko'ra, maktabgacha ta'lim tizimini tanqidiy o'rganish va faoliyatini yanada takomillashtirish yuzasidan takliflar ishlab chiqish bo'yicha komissiya tashkil etildi.

Ushbu komissiya maktabgacha ta'lim sohasidagi qonunchilikni undagi bo'shliqlarni, korrupsiya va boshqa huquqbuzarliklarni yuzaga keltiruvchi normalarni aniqlash nuqtai nazaridan tahlil qilish, sohada davlat siyosatini amalga oshirishga, shu jumladan, zarur infratuzilmani yaratishga, xodimlarning mehnatini moddiy rag'batlantirishga, pedagog kadrlarni sifatli tayyorlash va malakasini oshirishga, xususiy sektorni rivojlantirishga to'sqinlik qiluvchi tizimli muammolarni aniqlash hamda kompleks o'rganish kabi bir qator dolzarb vazifalarni bajarishi nazarda tutilgan.

Ayniqsa, ilg'or xorijiy tajribani hisobga olgan holda sifatli maktabgacha ta'limni tashkil etishga davlat talablarini qayta ko'rib chiqish, bolalarni qabul qilishning amaldagi tartibini, vakolatli davlat organlari faoliyatiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining joriy etilishi holatini tanqidiy o'rganish ham bevosita komissiya zimmasiga yuklandi.

2018 yil 1 yanvardan boshlab, Toshkent, Nukus shaharlarida, viloyatlar markazlarida eksperiment tariqasida davlat-xususiy sheriklik shartlarida yangi maktabgacha ta'lim tashkilotlari tashkil etilishi ham sohada o'ziga xos yangilik, deyish mumkin. Buning uchun investorlarga yer uchastkalari, bo'sh turgan binolar

foydalanish uchun ajaratildi. Ularga soliq imtiyozlari va imtiyozli kreditlar berildi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha "Yo'l xaritasi" tasdiqlanib, shu asosda aniq chora-tadbirlar belgilandi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, kadrlar salohiyatini oshirish, xorij tajribasidan foydalanib, milliy tizimni yanada rivojlantirishga doir amaliy ishlarni bajarish ko'zda tutilgan. Bir so'z bilan aytganda, Prezidentimizning "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori maktabgacha ta'lim tizimini sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarish, yosh avlodning barkamol va etuk shaxs bo'lib ulg'ayishida muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish haqida. E'tirof etish joizki, ta'lim tizimining hozirgi kundagi rivojlanish bosqichida uning birinchi bo'g'ini hisoblangan maktabgacha ta'limda jadal o'zgarishlar yuz bermoqda.

O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim Konsepsiyasida ular quyidagicha izohlanadi:

- maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatining xuquqiy-me'yoriy asosi takomillashmoqda;

- maktabgacha ta'lim tashkilotlari moliyaviy-xo'jalik faoliyatining yangi turlariga o'tmoqda;

- nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'i kengaymoqda;

- ta'limning ilg'or texnologiyalari joriy etilmoqda; -xodimlar malaka oshirish tizimi takomillashmoqda;

- qisqa muddatli guruhlar asosida maktabgacha ta'lim tashkilotlarining muqobil shakllari joriy etilmoqda.

Tahlil mamlakatimizda uzluksiz ta'limning boshlang'ich bo'g'ini tizimida sog'lom, har tomonlama barkamol avlodni shakllantirish uchun qulay tashkiliy-

huquqiy shart-sharoitlar yaratilganligini ko'rsatdi. Hozirgi zamon talablari va standartlarini inobatga olgan holda maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirishga, ularni qayta qurish va modernizatsiya qilishga, shuningdek, Davlat byudjetidan moliyalashtirishga tobora ko'proq ahamiyat berilmoqda.

Oxirgi yillarda ajratilgan mablag'larning hajmi 2 baravar ortdi. Tahlil natijalariga ko'ra maktabgacha ta'lim tizimining rivojlanishini, jumladan, bolalarning maktabgacha ta'lim tashkilotlariga jalb qilinishini, zamonaviy pedagogik va axborot kommunikatsiya texnologiyalari asosida ularni tarbiyalash va o'qitish darajasi hamda sifatini o'rganishga, sog'lom va har tomonlama barkamol avlodni shakllantirishga doir nazorat-tahlil tadbirlari ushbu sohada bir qator foydalanilmagan imkoniyatlar va ishga solinmagan zaxiralar mavjudligini ko'rsatdi.

Maktabgacha ta'lim o'zining shakl va usullaridan qat'iy nazar quyidagi vazifalarni bajarishi lozim:

- bolalarning jismoniy va psixik sog'ligini mustahkamlash;
- bolalarni milliy, umuminsoniy, qadimiy va madaniy qadriyatlarga jalb etish;
- bolaning aqliy, intellektual salohiyatini rivojlantirish;
- milliy an'analar va udumlar asosida yuksak axloqiy va ma'naviy sifatlarni shakllantirish;
- bolalarni tizimli va maqsadli ravishda maktabda ta'lim olishga tayyorlash, ularning individual xususiyatlari va iqtidorini rivojlantirish.

Xulosa

Yuqorida bayon etilganlar shunga guvohlik beradiki, O'zbekiston Respublikasidagi maktabgacha ta'lim tizimi bolaning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda, davlat va jamiyat talablariga binoan har tomonlama rivojlantirilishini ta'minlashi lozim. Maktabgacha yoshning xususiyati shundan iboratki, ushbu davrda aynan umumiy rivojlanish ta'minlanadi, natijada kelajakda har qanday ijtimoiy bilim, malaka, ko'nikma va faoliyatning turli ko'rinishlarini egallash uchun poydevor yaratiladi.

Ta'lim jarayoni bola shaxsiga yo'naltirilganligidan kelib chiqib, maktabgacha yoshdagi bolalarning ta'lim-tarbiyasi shaxsning rivojlanishida ijodiy va insonparvarlik tamoyillariga asoslangan holda ta'lim-tarbiyaning usul va uslublari tizimidan tashkil topgan hamkorlik pedagogikasi tamoyillariga tayanib amalga oshirilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Maktabgacha pedagogika oquv qo'llanma. Mirzayeva Dilfuza Shavkatovna. Toshkent 2022.
2. 2017 yil 9 sentabr kuni qabul qilingan "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori
3. "Ilk qadam" o'quv dasturi
4. <https://www.google.com>